

Başvuru Tarihi: 17.04.2019 / Kabul Tarihi: 09.07.2019 / Özgün Makale

Zerin Rasul*

ÖZBEKİSTAN'IN BAĞIMSIZLIK YILLARINDA (1991-2018) PİYANO SANATININ GELİŞİMİ: YENİ KUŞAK PİYANİSTLER VE BESTECİLERİN PİYANO ESERLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

ÖZ

Özbekistan, yetmiş yıllık süre içinde Sovyetler Birliği'ni oluşturan on beş cumhuriyetten biri olmuştur. Doksanlı yılların başında Sovyetlerin Birliği'nin yıkılması ile on beş ülke, bağımsız cumhuriyetler olarak ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu gelişmelerden sonra, eskiden merkez Moskova'ya bağlı olan hayatın farklı yönlerinin (ekonomi, siyasi ve kamusal yaşam, eğitim sistemi, sağlık ve kültür) yeniden oluşturulması gerekliliği oluşmuştur. Diğer birçok alanda olduğu gibi Özbekistan'ın kültür hayatında da büyük değişiklikler yaşanmıştır. Yeni topluluklar, kurumlar, milli halk dans ve şarkı grupları gün ışığına çıkmıştır. Özbek halkının geleneksel ile güzel sanatlar dallarında sergileri düzenlenmeye başlanmıştır. Aynı zamanda, yurtdışında da bu yeni cumhuriyet kendini aktif bir şekilde göstermeye başlamıştır. Ülkelerini yurtdışında temsil etme görevini Özbek sanatçılar üstlenmiştir. Özbek kompozitörler eserlerinde batı müziği stillerine ve kurallarına bağlı kalarak, halkın geleneksel ezgi, şarkı ve danslarını da yaygın olarak kullanmaya başlamışlardır. Özbek halkının masal ve destanlarına da eserlerinin temalarında yer vermişlerdir. Doksanlı yılların başından bu yana Özbekistan'ın yeni nesil piyanistleri, bütün dünyada Özbek bestecilerin piyano için yazdığı eserleri çalarak ülkelerini temsil etmektedirler.

Bu çalışmada, Özbekistan'ın yirmi beş seneyi aşkın bağımsızlık yılları içerisinde yaşanan kültürel gelişimi, piyano icracılığı ve piyano için yazılmış başlıca eserler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbekistan, piyano, müzik, Özbek piyanist ve besteciler.

---

* Dr.,Bilkent Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, Piyano Ana Sanat Dalı, zarema@bilkent.edu.tr

DEVELOPMENT OF PIANO ART IN THE YEARS OF INDEPENDENCE OF UZBEKISTAN (1991-2018): AN OVERVIEW OF PIANO WORKS OF NEW GENERATION PIANISTS AND COMPOSERS

ABSTRACT

Over a period of seventy years, Uzbekistan had been one of the fifteen constituent republics of the Soviet Union. Following the dissolution of the Soviet Union in mid-90s, these fifteen republics manifested themselves as sovereign countries. The economy, political and public life, education system, healthcare, art and culture, in a few words the elements which could be regarded as the sustenance of a nation and daily life, and was formerly centralized in Moscow, had to be regenerated during the political landscape. Because of the regeneration, the cultural life of Uzbekistan underwent a radical change. In line with this purpose, new societies, institutions, national dance and music ensembles were founded. The newly founded Republic of Uzbekistan began putting itself on the map actively, and in this sense, the Uzbek artists were the first ones who took the responsibility of representing their countries abroad. Even though the Uzbek composers wrote music using the Western forms and styles, they commonly used the traditional folk tunes, music and dance in their music. They chose the traditional folk tales and myths as the themes of their works.

This article covers the piano music written by Uzbek composers, how the Uzbek piano music reflects the steps of independence of a country over twenty-five years, and a sensitive approach to performance of Uzbek piano music in this sense.

Keywords: *Uzbekistan, Piano, Music, Uzbek Pianists and Composers.*

1. ÖZBEKİSTAN'IN BAĞIMSIZLIK YILLARINDA PİYANO SANATININ GELİŞİMİ

Özbekistan'ın bağımsızlığını kazanması, piyano sanatında, beste yaratıcılığında, performans ve bilimin pedagojisi gibi milli kültürün tüm yönlerinde o ana kadar görülmemiş gelişme umutları yaratmıştır. Bağımsızlık yıllarında piyano sanatındaki mesleki seviye niteliksel olarak yükselmiş, itibarlı uluslararası ödüllerin sahibi olan, uluslararası yarışmalar ve festivallerde başarı kazanan, ulusal piyano müziğini dünya topluluğu önünde hakkıyla sunan yeni bir piyanist nesil oluşmuştur. Özbek piyanistler, ulusal piyano sanatını dünyanın zirvesinde parlak ve prestijli bir şekilde temsil etmekte, piyano performansı alanında yetkili yabancı uzmanlardan yüksek not almaktadırlar.

A. Sultanov, E. Murskiy, E. Nebolsin, S. Yudenich, U. Palvanov, B. Abduraimov gibi birçok Özbek piyanist, performans ustalıklarını yüksek kültürleri, yeteneklerinin çok yönlülüğü, piyanonun kusursuz yorumlanması, çeşitli stil ve tarzlardaki piyano müziğinin yorumlanması ve hepsinden önemlisi Özbek piyano müziğinin sunumuyla, dünyadaki müzik topluluklarını fethetmişlerdir.

Bağımsızlığın ilk yıllarında uluslararası piyano performansı yarışmalarını kazananlar, konservatuar öğrencileri, özel müzik okulları ve liselerin öğrencileri olmuştur. Ancak şimdi, uluslararası piyanist yarışmalarındaki ödülleri genç çocuklar da almaktadır. Bunların arasında, başkentteki çocuk müzik ve sanat okullarının öğrencileri dışında, ülkenin çeşitli illerinde okuyan çocuklar da vardır. Yetenekli Özbek gençleri dünyanın saygın eğitim kurumlarında eğitimlerine devam etmektedir. Örneğin, Nuron ve Naufad Mukimi eğitimine Londra'daki İngiliz Kraliyet Müzik Okulunda devam etmiştir. Nafis Umerkulova, Londra'daki Kraliyet Müzik Akademisinin öğrencisi olmuştur. T. Salimdjanova - Yunanistan, İtalya, Romanya ve Ukrayna'daki uluslararası genç yetenekler yarışmalarının galibi olmuş, Moskova Konservatuarı'nda özel müzik eğitimi almıştır. Uluslararası piyano yarışmalarının tüm kazananlarını ve piyano sanatı alanında ödül kazanmış olan tüm bu sanatçıları saymak mümkün değildir.

Piyano performans sanatındaki uluslararası prestij ve yetkinliğinin güçlenmesine; Ekim 2000 yılında Özbekistan Devlet Konservatuarında düzenlenmiş olan 'Bakü'ye sunu" adlı müzik festivali, Kasım 2002'de Özbekistan Devlet Konservatuarında düzenlenmiş olan ve Beethoven'in doğumunun 175. yıldönümüne adanmış olan "Prometheus festivali", Ekim 2006'da Taşkent'te gerçekleştirilmiş olan "Mozart'a sunu" adlı müzik festivali, Ekim 2011'de Taşkent'te düzenlenmiş olan, Liszt'in doğumunun 200'üncü yıldönümüne adanmış olan "Müzik ve yaprak dökümü" adlı festival de katkı sağlamıştır. Bu tür müzik festivalleri ile bunlara benzer diğer etkinlikler, profesyonel piyano performansı ve pedagojinin büyüme düzeyini daha önce benzeri görülmemiş seviyelere çıkarmış, yeni isimler keşfedilmiş, Özbek piyano okulunun otoritesi güçlenmiştir.

Performans kültürünün yüksek seviyesi, dünya müziği klasiklerinin sanatsal yorumu ve çağdaş yabancı piyano edebiyatının yüksek seviyesi, besteci yaratıcılığının niteliksel olarak yükselmesine ve yeni piyano edebiyatının ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Özbek piyano müziğinin modern klasiklerinden olan Rustam Abdullayev, Habibulla Rahimov, Mustafa Bafoev, Valery Saparov, Avaz Mansurov, Nazim Narkhocayev, Nuriddin Giyasov, Akram Haşimov, Oydin Abdullayeva, Muhammadjon Atajonov ve diğerlerinin yeni yaratıcı kapasiteleri ortaya çıkmıştır. Piyano sanatının Oydin Abdullayeva, Hurşida Hasanova, Dilnoz Kamilova, Zarina Hodieva, Victor Handamyan, Şerzod Sobirov gibi genç temsilcileri de kendilerini parlak bir şekilde tanıtmışlardır.

2. ÖZBEKİSTAN'IN BAĞIMSIZLIK YILLARINDAKİ BESTECİLER VE PİYANO ESERLERİ

2.1 Rustam Abdullayev

Bağımsızlık yıllarında beste yaratıcılığının geliştiği süreçlere geriye dönük olarak baktığımızda, birçok tür, biçim ve tarzın olduğunu görmekteyiz ve bunların birleştirici temelinde, derin milli kökler, klasik Özbek müziği ve makamlarının gelenekleri, sözlü profesyonel türler, halk ezgileri, usuller, oluşum kurallarının ilkelerini ve müzik gelişim yöntemlerini görmekteyiz.

Kazakistan, Tacikistan, Gürcistan, ABD, Almanya, Fransa, İsveç, Tayland, Mısır, Hollanda, Kore Cumhuriyeti, Vietnam, Japonya, Rusya'da ve dünyanın birçok başka ülkesinde büyük başarıyla seslendirilen, modern klasik Özbek müziğinin temsilcisi Rustam Abdullayev'in piyano eserlerine bakalım. Mükemmel bir piyanist olan Rustam Abdullayev, birçok kendi bestesini ilk seslendiren ve bu bestelerin sesli forma bürünmesinin geleneklerini oluşturan önemli bir sanatçıdır. Özbekistan ve Karakalpakstan'ın halk sanatçısı onur ödülü sahibi Profesör Ophelia Yusupova, Özbekistan'ın sanat onur ödülü sahibi Profesör Adiba Şaripova, Behzod Abdullayev ve Elnura Mirzakaşova gibi uluslararası yarışmaları kazanan diğer sanatçılar, ilhamla Abdullaev'in eserlerini çalmaktadır. Abdullaev'in piyano besteleri, Özbekistan piyanistlerinin eğitim, konser ve performans programlarında ve eğitimin her aşamasında yer almaktadır: ilköğretim okullarından, yüksek ve lisansüstü eğitim kurumlarında yer almakta, ülke çapındaki piyanist yarışmalarının gereklilikleri ve koşulları arasında yer almaktadır. Abdullaev'in piyano müziği, tür bakımından son derece çeşitlidir: polifonik melodiler, fügler, rapsodiler, varyasyonlar, sonatlar, minyatür melodileri vardır. Bu müziği, belirgin milli görsellik, zengin geliştirilmiş doku, modern yazma teknikleri, besteleme tekniğinin çağdaş yöntemlerine hâkim olma ile karakterize edebiliriz. Kadim Horezm şehrinde doğmuş olan Abdullayev, bu eşsiz bölgenin sanatının üslup özelliklerini, atalarının geleneklerini, özgünlüğünü özümsemiştir. Abdullaev'in piyano müziği; dizginlenemez

enerjisiyle, yaşamı besleyen mizacıyla, dünya algısındaki dolgunluk hissiyle, doğasının muhteşem güzelliği ile romantik vurgusuyla, derin bir psikolojiyi yansımasıyla ve müzikal ifadesindeki samimiyetiyle bizi fethetmektedir.

Abdullayev'in piyano eserlerinde, yeteneğinin kendine has özelliklerini, eşsiz kişiliğini ve performans yorumlarında anlamsal olarak çok manalı olmasını sağlayan programlamaya meyilli olduğunu görmekteyiz. Analitik bir zihnin, yoğun duygusallık içeren net bir mantıksal düşüncenin, sanatsal tavrın ve mizacının birleşimi; bestecinin etkileyici renklerin yeniliği, ses kombinasyonlarının özgünlüğü ve müzikal malzemenin sunum biçimleriyle öne çıkan sanatsal çözümlerini net ve hatasız bir şekilde bulmasını sağlamaktadır. Abdullaev, gerçek bir sanatçının duyarlılığıyla, çağdaş insanların müzikal düşüncesini ve manevi dünyasını zenginleştirebilecek olan yeni, umut verici ve verimli olanı keşfetmektedir. Bütün bunlar, özellikle genç müzisyenlerin ve geniş dinleyici çevrelerinin eğitiminde Abdullaev'in eserlerini değerli kılmaktadır.

Abdullayev'in rapsodileri, virtüöz serbest biçimli konser eserleridir ve büyük ilgi çekmektedir. Liszt, Brahms, Gershwin, Bartok, Enescu'nun eserlerinde klasik bir ifade almış olan rapsodinin romantik türü, Abdullayev'in eserlerinde yeni nitelikler kazanmış, derin milli içerikle zenginleşmiştir. Halk şarkıları ve enstrümantal melodiler, müziğinin derin ulusal temellere dayanmasını sağlamıştır. Bestecinin bu yaratıcı prensibi, rapsodi türünün folklor malzemesi üzerine inşa edilmiş bir eser olarak anlaşılması ile tamamen uyumludur. Aynı zamanda Abdullaev; folklor kaynağını derinden incelemekte, modern yazı tekniklerini kullanarak onu yeni ses renkleriyle zenginleştirmekte, kendi rapsodilerinde özünde yenilikçi bir biçime hâkim olmayı ve sanatsal bir stil duygusunu sergilemektedir.

Abdullaev'in en ilham verici eserlerinden biri, 2008'de yaratılan ve mükemmel bir piyanist olan kızını Elnura'ya adanmış olan "Masallar" adlı piyano eserleri dizisidir. Bu dizi, program başlıkları olan beş piyesten oluşmaktadır. Dizi, masal süitinin farklı anlamsal yorumlarına işaret eden tek bir anlatım çizgisiyle birleştirilmiştir. Bunlar her şeyden önce doğu masallarıdır; Şehrazat masallarıyla benzerlik ve paralellikler uyandıran, hayal gücü ve yaratıcı düşünceyi geliştiren rüya masalları ve fantezileridir. "Masallar" dizisi, piyanizm, piyano yöntemlerinin orijinal çözümleri, renkli bulgular, orijinal doku ve ses şekillerinin tını karakteristiği ile oldukça ilginçtir. "Masalcının Öyküsü" adlı ilk piyes, masal dünyasına giriş işlevlerini yerine getirmektedir. Bu piyeste besteci, biten günün alacakaranlığında ve yaklaşmakta olan gizemli gece zamanında büyüleyici bir hikâyeye anlatan iyi bir sihirbazın portresini çizmektedir. Bu piyesin müziği şaşırtıcı derecede güzel, en küçük ses ayrıntılarıyla, süslemelere, titreşimlerle, dokudaki çeşitli elementlerin polifonik kombinasyonlarıyla doludur; tüm ses alanını kapsayan ve aynı zamanda yazılışındaki yumuşaklığı koruyan bir eserdir. "Çiçeklerin Dansı" adlı ikinci piyes, daha ilk ritimleriyle doğu güzellerinin zarif dansları, zarif vücut hareketleri ve mimikleriyle görsel çağrışımlar uyandırmaktadır. "Kervan" adlı üçüncü piyes, çölün sonsuz kumsalları arasında yavaşça hareket eden seyyahlar alayı tablosunu yansıtmaktadır. Seyyahlar alayının anlatımında akıcı bir şekilde sallanan, üzerinde

çanları olan görkemli develer, piyanonun üst notalarındaki kısa çarpmalar ile taklit edilmiştir. Dizinin merkezini oluşturan bu piyes, büyük ölçekli akor ve oktav tekniklerinin kullanımı ile öne çıkmaktadır. “Kartalların Dansı” adlı dördüncü piyes, güç ve cesaret ile kahramanca başlangıcı yansıtan erkek dansıyla çağrışım yapmaktadır. Aynı zamanda bu bölüm, gücünü görkemli kanatlarından alan güçlü ve büyük kuşlar olan kartalların görüntüsüdür. "Sabah Esintisi" adlı beşinci piyes, rüyalardan uyanma ile eserler dizisini sona erdirmekte; gerçeküstü durumdan gerçek dünyaya geçişi anlatmaktadır.

Abdullaev'in 2008 yılında bestelediği “Masallar” adlı dizisi piyano ile ifade araçlarında ortak özellikleri birleştirmektedir. Eserde çok çeşitli ses renkleri daha ince ve belirgindir; zil sesleri, titreşimler, küçük figüratif pasajlar, renk tonları kombinasyonları açısından daha rafine ve renkli bir yapıya sahiptir. Eserin Minyatür bölümü dizinin mantıklı sonudur; bir son, kompozisyon yapısı ve felsefi konsept bakımından şaşırtıcı bir uyum içindedir.

2006 yılında yazılan “Kitabe” adlı piyano eseri, şiir metinleri üzerine birçok vokal besteler yazılmış olan, bestecisi ve şair Normurod Narzullaev'e adanmıştır. Bu piyeste dinleyiciler, müziğe kademeli olarak yeni yapısal unsurların dahil edilmesine bağlı olarak, derin ve yüce düşünceler dünyasına dalmaktadır. Dinamik ses skalasına vurgu yapan yeni doku bileşenleri geliştirilmiş, doruk noktasında güçlü bir organa benzeyen muazzam bir ses gücüne ulaşılmıştır. Bu ses efekti, nota metninde çoklu satırlı partitür kullanılarak ifade edilmiş ve yenilikçi bir çözümdür.

Abdullaev'in piyano besteleri, Özbekistan piyanistlerinin eğitim, konser ve performans programlarında ve eğitimin her aşamasında çalınmakta; ilköğretim okullarında, yüksek lisansüstü eğitim kurumlarında ve ülke çapındaki piyano yarışmalarının gereklilikleri ve koşulları arasında yer almaktadır.

2.2 Habibullah Rahimov

Bağımsızlık yıllarındaki Özbek polifonik sanat yaratıcılarının yetenekleri kat be kat ortaya çıkmış, yetenekli piyanistler prestijli uluslararası yarışmalara, festivallere, ustalık sınıflarına katılma ve solo programlar ile performanslarını sergileme imkânına kavuşmuştur. Bu durum, Özbek bestecilerin rekabet koşullarının ve şartlarının ayrılmaz bir parçası olan polifonik müzik alanındaki araştırmalarını da yoğunlaştırmıştır. Özbek piyano müziği araştırmacısı D. Haşimov, “Polifoninin Özbekistan bestecilerinin eserlerinde özel bir yere sahip olduğunu” doğru bir şekilde ifade etmiştir. Bu anlamda söz edilmesi gereken bir başka önemli Özbek besteci Habibullah Rahimov'dur. Rahimov'un piyano eserleri, eşsiz milli özgünlüğü ile öne çıkmaktadır. Özellikle bestecinin polifonik dizileri ilgi çekicidir; besteci bu dizilerde monodik milli düşünme tarzını çok seslilikle organik bir şekilde birleştirmiştir. Ayrıca Rahimov'un “Prelüt ve füğ” dizisi, Özbek piyano polifonisinin en parlak ürünlerinden biridir. Bu eserde, monodik ve polifonik ilkelerin etkileşimi, derin bir iç birliktelik ile ayırt edilmektedir.

Habibullah Rahimov'un içinde milli sanatın temel özelliklerini, tipik imgelerini ve formlarını yoğunlaştıran varyasyon dizisine yaklaşımı da aynı derecede ilginçtir. Habibulla Rahimov'un Özbek halk şarkısı “Yor-Yor” u temel alan varyasyonları, zamanımızın Özbek piyano müziğindeki varyasyon dizileri arasındaki en iyi örneklerdendir. Bestecinin eserleri, müziğin ulusal karakteriyle, sanatsal içeriğin parlaklığı ve çeşitliliği ile özgün ve muhteşem piyanist sunumuyla bizi kendilerine doğru çekmektedir.

Rahimov'un dizisi, bir tema ve dört varyasyon içermektedir. Çeşitli ifade araçları, yazma teknikleri ile fark yaratmaktadır. Dizinin sanatsal tasarımı; boyut, tempo, ritim, doku da dâhil olmak üzere, müzikal dokunun tüm öğelerinde kademeli bir değişiklik yaparak gerçekleşir. Bestecinin, genelde koro şeklinde, şarkıya ritmik bir şekilde eşlik eden tef ile uyumlu bir birliktelik içinde düğünlerde söylenen Özbek halk şarkısı “Yor-Yor” u seçmesi belirleyicidir. “Yor-Yor” şarkısı, Özbek düğün törenlerinde kadınlar tarafından, gelinin damadın evine gelmesiyle birlikte söylenir. Bu türdeki şarkılar genelde beyit formundadır: küçük bir melodi aralığı, tonlama-ritmik yapının karmaşıklığı ile karakterize edilir. Tüm bu nitelikler Rahimov tarafından temanın piyano sunumuna parlak bir şekilde yansıtılmıştır. Temanın birleştirici faktörü onun polifonik yapısıdır. Temaya eşlik eden bas sesin melodik çizgisi bağımsızdır ve tema ile birlikte lirik bir diyalog oluşturmuştur.

Performans uygulamalarında en çok talep gören eserler arasında Habibulla Rahimov'un Gafur Gulyam'ın aynı isimdeki hikâyesinden esinlenerek 1998 yılında bestelemiş olduğu “Yaramaz” adlı konser fantezisi bulunmaktadır. Gafur Gulyam'ın ifadesine göre bu hikâyenin kahramanı, “Dünyaya kahkahanın küçük kurnaz gözlükleriyle bakan kişidir”. Hikâyenin kahramanı bir dereceye kadar yazarın prototipidir. Rahimov, seçilen fantezi türüne göre üç bölümlü formun kurallarına dayanarak, kendi yapıtının kompozisyonunu serbestçe oluşturmaktadır. Fantezinin en son Allegro bölümlerinde ve fantezisinin en uç kısımlarında sloganı "Asla neşeni kaybetme" ilkesi olan muzip, yaramaz ve yerinde duramayan küçük bir çocuk imajını yeniden yaratmıştır. Keskin ritimler ve ışıltılı glissando, açıkça ve neredeyse görsel olarak tasasızca koşuşturan, hayatın sevincini yaşayan yaramazın görüntüsünü iletmektedir. Eserin dokusu çok çeşitlidir: oktav – uyum akorları ve figüratif ifade türleriyle sunulmuştur. Keskin ve dinamik iniş-çıkışlar, sık sık değişen ölçekler (2/4, 3/4, 3/8) eserdeki kahramanın ruh hali çeşitliliklerini vurgulamaktadır. Tüm bu özellikler Rahimov'un “Yaramaz” adlı eserini, geçmişin geleneklerini koruyan, Özbek milli kültürünün zihinsel niteliklerini içeren ve ulusal düzeyde özel mana taşıyan bir eser yapmaktadır.

Habibulla Rahimov'un orijinal piyano tarzı, 1995 yılında yazdığı “Bayram” adlı konser piyesinde çok yönlü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu eserde milli bir bayram olan ve doğanın uyanışı ve yeni bir günün başlangıcını temsil eden "Nevruz" kutlamalarının parlak resmi yeniden canlandırılmıştır. Piyes, giriş ve sonuç bölümlerini içeren üç bölüm halinde yazılmıştır. Giriş kısmı, insanları bayram kutlamalarına davet edencesine parlak ve renklidir.

2.3 Mustafa Bafoev

Besteci ve şef Mustafı Bafoev, büyük sahne eserlerinin, senfonilerin, balelerin, oda müziği eserlerinin ve 200'den fazla şarkının yazarıdır. Zamanımızın en büyük Özbek bestecilerinden olan Bafoev geleneklere, geçmişe ve yüksek ruhsal değerlerin yeniden canlanmasına derin ilgi göstermiştir. 1999 yılında bestelediği “Alpamış Destanı” nı konu alan piyano dizisi, ulusal sanat geleneklerini en belirgin yansıttığı eserleri arasında gösterilmektedir.

Bafoev'in piyano dizisi beş müzikal resimden oluşmaktadır. Dizide, “Alpamış” adlı Özbek destanındaki kahramanların renkli eskiz ve portreleri tasvir edilmektedir. Eserde çeng, kanun, gıcak (kemençe), dutar gibi Özbek halk enstrümanlarının seslerini taklit eden, incelikli ses kaydı ve piyano dokusu karakterize edilmektedir. Dizinin “Bahşı” adlı ilk kısmında, Alpamış adlı kahraman hakkında hikaye anlatan destancının portresi çizilmektedir. Bafoev, dizinin “Baysun” adlı ikinci kısmında, dağlık bölgesinin güzel doğasını, piyano müziğinin ses kaydı ile yansıtmıştır. Üçüncü piyesin müziği, yaşlı Surhail'in portresini çizmekte; dördüncü piyes Barçına'yı konu almaktadır. Beşinci piyes ise Alpamış'ı, onun kahraman yapısını, bir insan olarak gücünü ve muzaffer olan milli kahramanlığını yansıtmaktadır. Profesör Adiba Şaripova, “Alpamış Destanı, tüm Özbek halkının manevi mirasıdır. Şu an ulusal manevi değerlerin tekrar canlanması çağında, bu destan bize daha yakındır” diye vurgulamıştır.(Şaripova,2000,s.11)

Bafoev, Özbek destanının müzikal yorumunda, milli destanın özünü, parlak ve zengin sanatsal ifade araçları ile yansıtmış, çeşitli piyano çalma yaklaşımları ve doku ustalığının bolca kullanıldığı, geniş çaplı epik bir ses tuvali yaratmıştır. Piyano ifade tekniklerinin çoğu, “Hafıza sunu” adlı konser piyesinde, çok çeşitli açılardan ortaya çıkmaktadır; bu piyeste Bafoev, empresyonist piyano sanatını, Özbek temelleri üzerinde orijinal bir şekilde geliştirmiştir. Piyes üç kısımdan oluşmaktadır: doğaçlama ve ustalık gerektiren ritimlerle doludur. Bafoev'in eserinin program içeriği, büyük Doğu şairi Hafız'ın imgesi ile bağlantılıdır. Piyes, bir sıra zengin renk, halk enstrümanlarının sesi: kanun, çeng, tar (saz) ile karakterize edilmiştir. Besteci “Hafıza sunu” adlı eserinde, duygusal dolgunluğu ve duyguların ifade edilmesinin dinamiklerini arttıran çeşitli kompozisyon teknikleri kullanmıştır.

Bafoev Özbek müzik geleneklerine, enstrümantal, dans ve oryantal müziğin derin köklerine inerek, dinleyicileri derinden heyecanlandıran ve ilham verici bir müzikal yaratıcılığa sahip olmuştur.

2.4 Dilorom Saidaminova

Ulusal ve uluslararası birçok yarışmada derece almış ve Özbek müziğine kattığı yenilikler ile tanınmış bir diğer besteci Dilorom Saidaminova' dır. Saidaminova' nın bağımsızlık yıllarında

yarattığı piyano eserleri de diğer besteciler gibi geçmişin manevi değerlerinin yeniden canlanması akımında yerini almıştır.

1995'te yazılmış olan “Afrasiab Freskleri” dizisi, geçmişin tarihi deneyiminin besteci tarafından özümsemesi ve Özbek piyano müziğindeki yeni yolların keşfedilmesinin bir sonucudur. “Afrasiab Freskleri” yedi bölümlük bir dizidir ve eserin ana içeriği derin kişisel hisler ve duygusal deneyimlerle ilişkilidir. Profesör Marat Gumarov’a göre, “Dizinin adı, sanatçının yaratıcı hayal gücünü yansıtmaktadır ve onun hayal gücüne yapılmış bir çağrıdır: sanki sessizliğe dalmış harabeler tekrar hayata geçiyor”. (Gumarov,2007,s.25) İncelikli ses renkleri tüm diziye dağılmıştır. Ritmik ostinato formülleri, kromatik dizileri, dörtlü ve altılı oluşumlar, oktav geçitleri, zil sesleri ile tüm bunlar derin bir tefekkür, bilincin derinliklerine dalma, gözlemlene ve yansıtma sürecinde olma etkisinin oluşmasına katkı sağlamakta ve doruk noktasında, aydınlanmaya ve güneş gibi ışık saçma seviyesine erişmektedir. Müziğin doğası en iyi ses renklerini ve ruhsal hareketleri iletir ve dizinin empresyonist ses yazımı hakkında bir sonuca varmamızı sağlar.

Eserin ilk bölümü “Misterioso adlı gizemli sembolik imgeler dünyasını tanıtmaktadır. Piyano dokusu Özbek telli enstrümanlarının, rübab (rebab) ve çeng tınlarının çok renkliliğine yakındır. Ritim değişikliği ve piyano dokusunun saydam renklerinin oyunu duygusal deneyimlerin en ince nüanslarını yansıtmıştır. Gizem atmosferi derinlere dalma ruh halinin yansımalarının daha da detaylı bir şekilde ortaya konduğu, dizinin ikinci piyesinde de mevcuttur. Sesten yapılan resim, net çizgilerden yoksundur. Özgürlük ve doğaçlama, sese özel bir etki sağlamaktadır. Üçüncü piyes, ses renklerinin anlamı bakımından son derece özgündür. Pedallar yardımıyla sağlanan ses yüksekliği ve keskin rezonans yaratan arka plan önemli etkileyici değere sahiptir. Bu bölümdeki ses alanı bir bütün olarak renkli empresyonist görüntü gibi algılanmaktadır. Dördüncü piyes, hızlı hareketiyle parlak bir kontrast sağlamaktadır. Başlangıçta, kendi yolunda ilerleyen hafif rüzgar esintisi daha sonra her şeyi süpüren kasırgaya dönüşür. Saydaminova burada, piyesin ses görüntüsünü oluşturmaya yönelik büyük ve küçük piyano tekniklerinin bir kombinasyonunu kullanmaktadır. Dizinin beşinci kısmı, ses organizasyonu açısından son derece zor ve özlüdür; barındırdığı bilginin anlamına yoğunlaşmıştır. Mistik bir sembol olarak ortaya çıkan ve çok eski zamanlardan derinden gelen bir ses gibidir. Akor formatlarıyla uzayan çan sesleri, işitme duyusunu tutsak eden büyümlü bir izlenim yaratır. Altıncı piyes anıtsal bir fresk gibidir. Baştanbaşa çok renkli ses uyumu, sanki manalı bir sessizlik içinde uzatılmış akor formatları ile donatılmıştır. Dizinin son piyesi olan yedinci piyes, sonsuz zaman akışını simgeleyen ve hızlı ilerleyen tokkata’dır. Burada bestecinin seçtiği tekniklerle kesin olarak sınırlandırılmış olan virtüöz piyanist unsuru hüküm sürmektedir. Bu teknikler icracı için hafiflik ve eşitlik gerektiren, çeşitli tekrarlama tekniği (repetisyon) ve çarpma (forşlag) sesleridir. Piyesteki sürekli hareket, pasajların özel bir metalik renk tonu aldığı enstrümanın üst notalarına yönelmiştir.

“Afrasiab freskleri” dizisi pek çok piyano çalım tekniklerinin, ostinato ve figüratif serbest değişkenliğin ve doğaçlamaların birleşimini temsil etmektedir. Dizinin her piyesi bütünün

ayrılmaz bir parçasıdır ve diğerleriyle içsel olarak bağlantılıdır. Bu durum eseri, müziğin seslerine kaydedilmiş geçmişin anıtsal görüntüsünün tek bir kompleksi haline getirir.

Geçmişin tarihi hafızasının teması, Saidaminova'nın 2010 yılında bestelediği "Hayyam ile Diyalog" adlı dizide daha da büyük önemle ortaya çıkmıştır. Bu dizi ses çeşitliliği ve ifade araçlarının yeniliği ile bizi etkileyen, büyük ölçekli bir kompozisyonun bir araya getirilmesiyle oluşmuş sekiz piyeslik bir eserdir.

Dizinin ilk kısmı, eserin iki ana karakteri olan Saydaminova ve Hayyam'ın tanıtılmasıdır. Saidaminova karakteri, yüksek perdedeki tınların etkileyici ve enerjik biçimde seslendirilmesi ile yansımaktadır. Hayyam karakteri ise, kanun sesine yakın olan, yine yüksek perdedeki çarpmalar ile süslenmiş, birbirini takip eden üç aksanlı akorla tasvir edilmiştir. Dizinin temel ses perspektifi, halk enstrümanlarının seslerinin taklididir. Bunlar rübab, dutar, çeng, nagora'dır. İkinci kısım, filozof Hayyam imgesinin açıklanmasına adanmıştır. Bu kısım dinleyiciyi tefekkür ve derinleşen meditasyon dünyasına götürmektedir. Bu bölümde besteci ileri piyano tekniklerini: aleatorica (rastgele prensibi) ve modern nota grafiklerini kullanmaktadır. Üçüncü kısım ise, Saydaminova karakterine (imajına) adanmıştır. Burada da ileri piyano teknikleri, aleatorica, kümeler, kayma (glissando) teknikleri kullanılmıştır. Dördüncü kısımda, sembolik zikir ayini yansıtılmıştır. Kümeler kullanılarak, bu eski ritüelin büyümlü resmi oluşturulmuştur. Sık sık meydana gelen ritim değişikliği ve gelişimin devamlılığı, nabız hissi yaratmaktadır. Beşinci kısımda, doğayı seyre dalmadaki düşünce konsantrasyonu iletilmektedir. Ses görüntüleri, küçük sürelerden meydana gelmekte, yavaş yavaş büyümekte ve sanki somutlaşmaktadır. Bu yolla besteci beyindeki düşünce sürecinin somutlaşmasını ifade etmektedir. Bu piyesteki yenilik, yeni ses yapılarını oluşturan sonolik ve tını-ritim kombinasyonlarıdır. Altıncı kısım, dizinin dramatik merkezini oluşturan hızlı tokkattadır. Önceki kısımlarda biriken ve tokkata'ya sıçrayan güçlü ve konsantre enerjiyi içermektedir. Bu bir tür duygusal atılım, büyük bir duygusal yükün ifadesi, zamanın kaçınılmaz bir temposu ve bir tür hiper enerjidir. Yedinci kısımda, müzik doğaçlama bir karakter kazanmakta; Saydaminova ve Hayyamın görüntüleri yeniden ortaya çıkmakta ve dizide tekrar duygusunu yaratmaktadır. Kanun, çeng, çeng- kopuz gibi birçok enstrümanın sesini taklit eden ses renkleri, yüce bir akıl halini iletmektedir. Bestecinin, yüksek rejisterdeki yükselen oktav hareketlerine atıfta bulunarak "Eko" notunu düşmesi, dizide meydana gelen olayların yankısı hakkında bir fikir edinmeyi amaçlamaktadır. Sekizinci kısım, ilk kısmın bir çeşididir ve bundan dolayı çerçeve niteliğini almıştır. Çerçeve ile kompozisyon tamamlanmış, ve bütünlük sağlanmıştır.

"Hayyam ile Diyalog" adlı konsept eser, Özbek piyano müziğinde figüratif içeriğin derinleştirilmesi, enstrümanın ses yeteneklerinin genişletilmesi ve yaratıcılık teknolojilerinin geliştirilmesi ile ilgili yeni yollar açmaktadır.

2.5 Dilorom Amanullaeva

Besteci ve mükemmel bir piyanist olan; piyanonun doğasını, teknik imkânlarını ve ifade kabiliyetini çok iyi bilen bir diğer değerli Özbek besteci Dilorom Amanullaeva'dır. Amanullaeva'nın bestelediği, beş bölümden oluşan "Samarkand tabloları" adlı piyano dizisi derin ve özlü bir şekilde ortaya çıkarılmıştır. Bu olağanüstü dizinin "Bibi Hanım harabelerinde" adlı piyesi piyanistler tarafından yoğun talep görmekte ve uluslararası yarışma programlarına dâhil edilmektedir. Bu piyes, üç bölümlü forma sahiptir.

Amir Timur'un baş kadını, efsanenin Bibi-Hanım adını verdiği güzelin, Saray-Mulk-Hanım adıyla ilişkilendirilen cami, sanatsal araçların ihtişamıyla ve incelikli form anlayışı ölçekleriyle etkiliyor. Bibi Hanım'ın sekizgen formdaki anıt mezarının harabeleri, medresenin bir parçasıdır. "Bibi-Hanım Harabelerinde" piyesinin kurgusunda, medresenin mimari kompleks tasarım özelliklerinin yansıtılması ilginçtir. Amanullaeva'nın piyesinin piyano dokusu, parlak çok renkliliği ve enstrümanın etkileyici özelliklerinin yaratıcı bir şekilde kullanılmasıyla dikkat çekmektedir.

Eserin giriş kısmındaki Largo bölümü ihtişamlı ve anıtsal yapısıyla dinleyiciyi etkilemekte; geçmişe ait tarihsel kalıntılara bakan çağdaş insanın bilincinden sanki yüzyılların derinliklerinden doğan mimari anıt fikrini oluşturmaktadır.

Oyunun Allegro başlıklı orta bölümünde müzik dramatik ve gergin bir şekilde gelişmekte, rakipleri tarafından takip edilen Bibi-Hanımın tutkulu doğasının duygusal huzursuzluğunu temsil etmektedir. Amanullayeva bu bölümün figüratif içeriğini çok parlak bir şekilde ortaya koyarak çeşitli sunum türlerini, çözüm yöntemlerini, doku yoğunluğunu ve dinamik nüansları kullanmıştır. Süs figürleri ve küçük pasaj teknikleri piyesin ses görüntüsünü zenginleştirmiştir.

Eserin son bölümü olan Maestoso bölümü, görkemli ilahi plan şeklinde devam etmektedir. Görüntünün ölçeği, epik bir güç kazanmakta ve bu güç mimari portalın ihtişamı ile derinden etkileyen anıtsal bir tarihi anıta benzetilmiştir.

2.6 Avaz Mansurov

Bağımsızlık dönemi, Özbekistan'da yaratıcılığın gelişmesi, ulusal bilinç duygusunun ifade edilmesi, ülke çapında kutlanan ve halkın en çok sevdiği şenliklere dönüşen Nevruz bayramının yeniden canlandırılması için geniş fırsatlar yaratmıştır. Besteci Avaz Mansurov, "Herkes bayrama" adlı konser oyununu, bu harika bayrama adamıştır. Bu piyes, bestelenmesinden kısa bir süre sonra, ülkedeki piyanistlerin eğitim ve konser programlarına dâhil edilmiş ve zamanımızın en popüler piyano eserlerinden biri olmuştur. "Herkes bayrama" piyesi, kıskırtıcı mizacı ve parlak milli özgünlüğü ile fark atıyor. Baharda uyanan doğanın yeniden doğuş hissi, sonsuz enerji, canlılık, neşe ve ışıkla parlıyor. Besteci parlak tını renkliliğini elde etmiş, piyanonun ses alanlarını yaratıcı bir şekilde kullanmış, piyes, anıtsal, görkemli bir fresk halini almıştır.

“Herkes bayrama” adlı piyes üç bölüm formunda yazılmıştır. İnsanları bayrama çağıran karnay sesini taklit eden fanfarlı bir giriş kısmı ile açılır. Eser, şenlikli görüntülerin parlak, zıt ve alternatif şekilde sıralanmasına dayanmaktadır. Ses seviyelerinin zıt bir şekilde değişmesi; fonik çeşitlilik sağlamak ve mekânda genişlik izlenimini yaratmaya yardımcı olmaktadır. Belirgin renklendirme teknikleri, ses perspektifinin sınırlarını genişletme yanlısamasını yaratmayı amaçlamaktadır. Eserin bütünlüğü kompozisyonu bir arada tutan giriş bölümündeki fanfar teması tekrarlanarak elde edilir. Piyesteki ton armonisi orijinal şekilde çözülmüştür. Mansurov, Do major beyaz klavye tuşları, bemol sapmalarıyla parlak bir şekilde gölgelemekte, bu şekilde temel tonun göz kamaştırıcı ışığını gölgelemektedir. Piyesin orta kısmında, kutlama marşı alayının yerini ip cambazları, dansçılar ve hokkabazların performanslarının renkli resmi almaktadır. Burada yeni bir doku ortaya çıkmakta, parlak bir kontrast sağlayan ve dinamik müzikal gelişim oluşturan oktav birlikteliği duyulmaktadır. Bu bölümdeki uyum, melodik çizgilerden doğmaktadır. Piyes, nota metninde bulunan zengin dinamik tını olanakları, coşkulu fanfar sesleri, uyumlu oktav dizileri, ışıltılı geçişler, keskin bir şekilde senkronize edilmiş ritimler içermektedir. D. Hashimova eser ile ilgili “Müzik malzemesinin genel yönü “Sail” olarak anılan milli alayın tablosunu canlandıran “Maestozo” adlı son bölümüne yöneliktir” ifadelerini aktarmıştır. (Hashimova,1985,s.17)

2.7 Valery Saparov

Piyano eserleri alanında profesyonel piyano eğitimine sahip olan besteci Valery Saparov verimli çalışmalar yapmış ve Özbek piyano müziğine değerli katkılar sağlamış besteci-piyanısttır. Mükemmel bir piyanist olan Saparov piyanonun doğasını ustaca hissetmektedir. Bağımsızlık yıllarında yazmış olduğu piyano eserleri arasında, "Andijan Polkası" adlı Özbek halk şarkısı teması üzerindeki yorumu ilginçtir. Bu renkli konser kompozisyonu, iyi bilinen bir melodiyi yeni bir şekilde aydınlatmakta ve farklı açılardan - lirik, şarkı, dans, kahramanlık, epik -ortaya koymaktadır. Piyes büyük piyano tekniğinin kullanımı, polifonik yazı teknikleri, içindeki ritmik karmaşıklıkların çifte notaları gibi özellikleri ile virtüöz eserin niteliğindedir. Folklor materyali yorumlandıktan sonra, Saparov'un parlak piyano stili ve düşüncesinden ilham alarak kişisel bir görünüm kazanmaktadır. Valery Saparov'un ustalığı, adı geçen kaynak çalışmalarında ortaya çıkmaktadır. Sarapov, halk şarkısı veya tanınmış bir bestecinin iyi bilinen müziği olmasına bakmaksızın, özellikle bestecinin çok sevdiği George Gershwin'in eserlerini ve aynı şekilde saygı duyduğu Arno Babacanyan'ın müziğini yorumlamasıyla da virtüöz kapasitesini ortaya koymaktadır.

Sarapov'un bir diğer eseri "Arno Babacanyan'a ağıt" adlı eserdir. Bu eser Ermeni klasik müziğinin şiirsel -müzikal anıttır. Saparov'un eserindeki parlak melodi ve duygusal ruh hali, Ermeni müziğinin milli renklerini yansıtmakta ve 20. yüzyılın en yetenekli bestecilerinden birine saygı ifadesi niteliği taşımaktadır. Piyes lirik noktürn niteliğinde yazılmıştır. Derin düşünceler, duyguların ifadesindeki samimiyet ve stilin inceliği ile fark yaratmaktadır. Piyesteki

müzikal gelişim, lirik anlatımdan (elegia) dramaya, yüksek ihtiraslara ve tutkulu bir doruğa ulaşana kadar devam etmekte, ardından yerini sakinliğe bırakmaktadır.

Modern piyano müziğinin bir diğer önemli ve ilgi çekici eserleri arasında Valery Saparov'un "24 Piyano Prelüdü"nü (caz stilinde) gösterebiliriz. Bu orijinal dizi, besteci tarafından 2001-2010 yılları arasında, on yıllık süre içerisinde oluşturulmuştur. Saparov, bu dizi baskısının önsözünde, "Prelütlerde, hem geleneksel klasik caz müziğinin tonlarını (blues, swing, boogie-woogie, ragtime) hem de daha yeni caz müziğinin acı tonlarını (cool, bi-bop), ayrıca bunların yanı sıra, caz-rock, bossa – nova veya sadece hafif enstrümental müziğin tonlarını duyabilirsiniz" diye yazmıştır. (Hashimova,1985,s.35)

Saparov, dizinin organizasyonunda ve tonalite seçiminde, serbest bir yaklaşım kullanan Debussy geleneğine dayanmıştır. Caz "deyimleri" prelütlerin farklı seviyelerinde kendilerini göstermektedir. Her prelüt bestecinin duygularını, ruh hallerini ve düşüncelerini yansıtmaktadır. Prelütler içerik bakımından çok çeşitlidir. Balad türünde devam eden prelütler çok ilginçtir. Bu prelütler lirik anlatım imgeleri ile müzikal düşüncenin doğaçlama gelişimi ile ayırt edilmektedir. Balad prelütlerinde ılımlı bir tempo, dörtlü boyutlar ve şarkısal ezgiler hakimdir. Bu özelliklerin net bir şekilde duyulduğu prelütler 1, 8, 14, 19 ve 22 numaralı prelütlerdir. 11, 13, 23 ve 24 numaralı prelütler ise temelinde ragtime stili olan prelütlerdir. Ragtime prelütleri aktif enerji, ritmik dürtüsellik ve dans ile karakterizedir. Parlak konser prelütleri piyanistin yaratıcı düşüncesini geliştirmekte, sanatsal zekâyı oluşturmakta ve maneviyatı zenginleştirmektedir.

2.8 Akram Haşimov

Prelütleri sıkça çalınan bir diğer Özbek besteci Akram Haşimov'dur. Haşimov'un "24 prelüt" eserinde, prelütler dizisinde farklı bir yaratıcı yaklaşım hissedilmektedir. Bu dizi, tonalite prensibi bakımından Chopin, Scriabin, Shostakovich, Kabalevsky, Karayev ve Gienko'nun prelüt dizileri ile aynı tonalite prensibi üzerine inşa edilmiştir. Sınırlayıcı aforizma minyatürleri, özlü ifade ve tür özgünlüğü ile tezahür eden Shostakovich geleneği, Haşimov'un yaratıcılığına ilham vermiştir. Haşimov'un prelütler dizisinin önemli birleştirici faktörü ise kökenleri Özbek halk şarkılarında ve danslarında olan klasik müzik mirası örneklerinde yer alan tür özgünlüğüdür.

Haşimov, prelüt türüne belirli bir teatrallik getirmiştir. Bu sayede bazı prelütler, renkli gündelik sahneler ve insan hayatının resimleri olarak algılanmaktadır. Bunlara örnek olarak 2, 3, 8, 11, 12 ve 17 numaralı prelütleri gösterebiliriz. Prelütler; piyanistin gözleri önüne, sanatsal fanteziye ilham veren, sanatsal hayal gücü ve müzikal tadı geliştiren, seslere kaydedilmiş harika bir görüntü dünyasını önümüze serer.

Akram Haşimov'un piyano fantezileri, sanatsal fantezinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Örnek olarak, özellikle Üzeyir Gacibekov'un "Sansız" (Sensiz) konulu fantezilerini gösterebiliriz. Haşimov bu eseri 2001 yılında yazmış ve bu bestesini, Üzeyir Hacibeyov'un "Sansız" adlı romansın teması üzerine bir piyano kompozisyonu yazmaya kendisini davet eden Profesör Mukaddas Rizaeva'ya ithaf etmiştir. Bu öneri Haşimov'un ilgisini çok fazla çekmiş ve

yaratıcı ilhamın acelesiyle, Üzeyir Gacıbekov'un romansına şaşırtıcı bir şekilde uygun ve inanılmaz güzellikteki bu fanteziyi bestelemiştir.

Üzeyir Hacıbeyov'un "Sansız" teması üzerine kurulan fantezi, Hacıbeyov'un romansının dörtlü yapısına yakın, derinden düşünülmüş forma ve bütünsel bir kompozisyona sahiptir. Profesör N. Polathanova eser hakkında "Liszt'in piyanizm geleneklerini yaratıcı bir şekilde geliştiren besteci, yaşam ve sevginin güzelliğini yücelten parlak, virtüöz bir kompozisyon yaratmıştır" ifadelerini kullanmıştır (Polathanova, 2006,s.135). Haşimov'un fantezisi romantik ihtirası, duygusal nüanslarının zenginliği ve lirik ifadesiyle dinleyiciyi çekmektedir. Bu his, kelimenin tam anlamıyla, fantezinin ilk sesleriyle, şairin aşk şiirlerinin tutkulu ve lirik şekilde yayılmasıyla, dinleyicinin dikkatini sihirli bir şekilde perçinlemektedir. Fantezi, dokulu yazma teknikleri ve çok renkli dokular ile sanatçının hayal gücünü harekete geçiren ritmik formüllerle doludur. Piyano dokusunun çeşitli planlılığı, oktav sunum biçimlerinin bolluğu, vokal doğal melodileri ile birlikte irili ufaklı tekniklerin birleşimi, fanteziye özel bir özgünlük kazandırmıştır. Piyanist için, romansın prototipinden kaynaklanan fantezinin vokal doğasını hissetmek çok önemlidir.

Akram Haşimov, "Polifonik Defter" adlı dizisiyle çok sesli formda eser besteleme konusunda sahip olduğu ustalığı kanıtlamıştır. Bu dizi orijinal tasarımıyla, bestecinin geleneksel polifonik yapının stereotiplerinin dışına çıkma isteği ile fark yaratmaktadır. "Polifonik Defter" dizisi, Uygur milli materyali üzerine kurulmuştur ve buradaki tonlama, ritimler, geliştirme yöntemleri ve oluşum formları Uygur geleneksel müziğine özgüdür.

"Polifonik defter" üç bölümden oluşmaktadır: Bölümşer "Mukambeşi", "Ajam", "Passacaglia ve Toccata"dır. Mukambeşi dizisinin ilk bölümü Uygur makamları ile ilişkilidir ve dizi müziğinin çok sesli dünyasına bir tür giriş niteliğindedir. Piyeste müzikal düşüncenin özgürce doğaçlama gelişimi izlenmekte, bu da metrik olmayan müzikten bahsetmemize neden olmaktadır. Bu durumda, destekleyici bileşenler işlevi uzun armoniler veya forma sahip uzatılmış notalar tarafından yerine getirmektedir. Bunlar yapıdaki kendine özgü kadanslardır. Müzikal vuruşlardaki ayrı yapıları birbirinden ayıran ve müzik algılanmasını kolaylaştıran bir tür basamaktır.

"Ajam" isimli polifonik dizinin ikinci bölümünün müzik dili, mükemmel melodik güzelliğiyle ayırt edilir ve Uygur "sanam" sanatının bir çeşit ifadesidir. Gerçeğe karşı estetik tutumu, evrenin güzelliğine hayranlığı ve insan ruhunun güzelliğini ifade etmektedir. Besteci, Uygur müziğinin melodik özgünlüğünü ve kendine özgü güzelliğini ilham verici bir şekilde aktarmayı başarmıştır. Piyes, müzikal materyallerin organizasyonu, Mixolydian (major) ve Phrygian (minor) skalaların kombinasyonları açısından çok orijinaldir.

"Ajam" ve "Mukambeşi" dizisinin giriş bölümü, metrik olmayan müziğin örneklerindedir. Alt notalarla tek sesli olarak yazılmıştır. Doğaçlama yapıya ve karmaşık ritmik organizasyona sahiptir. Uygur monodik sanatı, bestecinin yeniden yaptığı yorumla kişisel sanatsal kırılmadan geçirilerek temsil edilmiştir. Lirik müzikal anlatım; derin baslardaki sürekli uyumlarla

yorumlanır ve desteklenir. Bu yaklaşım müziğe epik bir anlatım niteliği kazandırmaktadır. Hareket yavaş yavaş orta ve daha sonra üst notalara doğru hız kazanmaktadır. Yavaş yavaş, seslerin geri kalanı da melodik hatta bağlanır ve güçlü bir ses alanı oluşmaktadır. “Ajam” piyesinin görsel dünyası, zengin manevi anlamın, duygusal durumların, deneyimlerin ve duyguların açığa çıkmasıyla ilişkilidir. Burada en ince lirik, psikolojik durumlar ve felsefi yansımalar ortaya çıkmaktadır. Piyesin doruk noktası özellikle ilginçtir; burada duyuların duygusal dünyası ses alanının genişliğini yansıtan, destansı ölçeğin görkemli zirvesine ulaşmaktadır.

“Passacaglia ve Toccata” alt dizisi, “Polifonik Defter” in mantıksal bir şekilde son bulmasıdır. Passacaglia beş varyasyon ve kodlardan oluşan bir temaya sahiptir. Passacaglia teması, derin bas oktavlarıyla anlatılmaktadır. İçinde bulunan kromatikler, etkileyiciliğinin altını çizmektedir.

2.9 Ferhat Alimov

Farhad Alimov'un polifonik kompozisyonları, ve özellikle de 2003 yılında yazılmış olduğu piyano fügları, yüksek ruhsal değerler içermektedir. Besteci en fazla üç sesli fügları tercih etmiştir ve bu füglarda polifonik ustalığını parlak bir şekilde uygulamıştır. Bestecinin fügları parlak ve melodik müzikal malzemeye dayanmakta; eşsiz milli özgünlüğe, türün temellerine ve danslı şarkılar doğasına sahiptirler. Tonlama, metrik ritim, diyatonic yapı bakımından belirgin bir biçimde milli olan piyano fügları, müzikal sanatın geniş kapsamlı ifade olanaklarını doğrulayan kanıtlarıdır. Doç. Lola Ganiyeva Ferhad Alimov'un yaratıcılığını şu sözler ile ifade eder;

“Farhad Alimov; büyük yaratıcı potansiyelinin yanı sıra, dünyayı algılamadaki geniş ölçeğe ve yaratıcı isteklere sahip olan biridir ve bu nedenle, onun yaratıcı faaliyetleri ve ilgi alanları, geniş bir yelpazede bulunmaktadır. Dahası, bestecinin yetenekleri, yaratıcılık sürecinde; Özbek milli temalarına başvurması veya Avrupa müziğinin geleneklerine başvurmasına bakmaksızın, eşit derecede başarılı tezahür etmektedir.”(Ganiyeva, 2017, s.77)

2.10 Oydin Abdullayeva

Çok sesli türlerin ve formların yüksek seviyeli sanatsal yorumu, Oydin Abdullayeva'nın piyano kompozisyonlarında da görülmektedir. 1997 yılında bestelenmiş olan "Prelüt ve Tokata" adlı polifonik dizi, modern Özbek piyano polifonik ustalığının çarpıcı bir örneğidir. Yekpare bir dizi olan "Prelüt" müzikal ifadesiyle, melodisiyle, ünison akorlarıyla, uyum ve ritmi ve dokusuyla tezahür eden derin milli özelliklere sahiptir. Lirik ve felsefi Prelüt, yüce ve görkemli ruhu taşımaktadır. Prelütten sonra hiç ara vermeden devam eden Tokkata, dizinin gelişimini, kendini derinden dinleme ve tefekkür durumundan refleks haline ve yaratma enerjisinin aktif özlemine götürmektedir. Tokkata'da çalgıya

vuruşlu yorumdan kaynaklanan ve kendiliğinden meydana gelen ritmik hareketler ve parlak duygusal açıklığa dayanan tipik Özbek piyano tokkata yapısının özellikleri tezahür etmektedir. Tokkata üç bölüm halinde yazılmıştır. Eserde piyano tokkata'larına özgü olan çalma teknikleri, martellato, ellerin sıralanması, güçlü "metalik" ses, ifadenin berraklığı gibi çeşitli çalma tekniklerini kullanılmıştır. Tokkata'nın hareket ettirici doğası, dizginlenemeyen ses akışının enerjisini ve tutkulu duygusal genişliği (amplitütü) ile dinleyiciye iletilmektedir.

SONUÇ

Özbekistan, Sovyetler Birliğinin yıkılması ve bağımsız cumhuriyet olarak ortaya çıkması ile birlikte birçok alanda olduğu gibi kültür ve müzik alanlarında da birçok gelişim ve değişim göstermiştir. Bu süreçte müzik alanında önemli adımlar atılmış; gerek bestecilik gerekse icracılık dallarında sanatçılar kendi kültürlerinin ürünlerini vermeye yönelik çalışmalar yapmışlardır.

Bağımsızlığın ilk yıllarından bu yana konservatuvar, lise ve özel müzik okullarının yetiştirdiği öğrenciler, uluslararası piyan yarışmalarında derece almakta ve dünyanın önde gelen müzik okullarında eğitimlerine devam etmektedirler. Son yıllarda Özbek piyanistler uluslararası festival ve yarışmalara katılmakta, bestecilerin yazdığı piyano eserleri hem ulusal hem de uluslararası konser programlarında ve eğitimin her aşamasında yer almaktadır.

Müziğin tarihsel gelişimi içerisinde 27 yıl (Özbekistan'ın bağımsızlık kazandığı yıllar) çok kısa bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Bu kısa zaman içerisinde Özbekistan bestecileri ve icracıları; klasik batı müziğinin sağlam ağacına Özbek milli sanatının filizini dikmiş; piyano müziğinde çok özel ve özgü bir yön takip etmişlerdir. İleride Özbek piyano müziğinin tüm dünyada hak ettiği yeri bulacağına dair inancım tamdır.

KAYNAKÇA

HAŞİMOVA, D. (1985), *Özbekistanlı bestecilerin piyano eserleri*. Stil ve yorum özellikleri. Sanat eleştirmeni adayının derecesi için tez özeti. Moskova Devlet Konservatuvarı Yayınları, 1985, s. 15

HAŞİMOVA, D. (2002), *20. yüzyılın 90'lı yıllarında Özbek piyano müziğinin gelişiminde ana eğilimler // Müzikal performans ve pedagoji sorunları*. Taşkent Devlet Konservatuvarı Yayınları, 2002, Yayın 2. , s.11

ŞARİPOVA, A. (2000), *Dönüşüm*, Taşkent Devlet Konservatuvarı yayınları, 2000, Yayın 1, s.11

POLATHANOVA, N. *Özel Piyano, Büyük Biçimli Tek Piyano Parçalarının Stil Yorumlama Sorunları*, Taşkent Devlet Konservatuvarı Yayınları, 2005, s. 138

GUMAROV, M. (2007), *Modern piyano kompozisyonlarının çağdaş Özbekistan bestecileri tarafından performans yorumu soruları*. Taşkent Devlet Konservatuvarı Yayınları, 2007, Yayın 1,s.25

SAPAROV, V.(2010), *24 Piyano Prelüdü (caz tarzında)*. Taşkent Devlet Konservatuvarı Yayınları, 2010, s.2

GANIEVA, L. (2017), *Farhad Alimov'un müzik sanatı // Musikamiz Farhodi*. Taşkent Devlet Konservatuvarı Yayınları, 2017, s.77.